

POMEN PROSTORSKIH IN MATERIALNIH POGOJEV ZA IZVAJANJE DODATNE STROKOVNE POMOČI V VRTCIH

Katja Roškar, mag. prof. specialne in rehabilitacijske pedagogike, Osnovna šola Gustava Šiliha Maribor, in doc. dr. Erna Žgur, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

V Sloveniji se vzgoja in izobraževanje predšolskih otrok s posebnimi potrebami izvajata v programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (DSP) ter v prilagojenem programu za predšolske otroke (ZUOPP-1 2011). Cilj vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok s posebnimi potrebami je njihov optimalni razvoj v skladu z njihovimi zmožnostmi. Da bi ta cilj dosegli, sta izrednega pomena tako pravočasna in ustrezna specialnopedagoška obravnava pa tudi kakovost prostorov in pripomočkov oz. materialov, s katerimi izvajalci DSP pripomorejo k napredku otrok. Če okolje ni prilagojeno potrebam posameznega otroka, se posledično zmanjšuje tudi kakovost samih obravnava.

VPOGLED V TEORIJU IN ZAKONODAJO

Predšolsko obdobje s svojim kurikulumom je naravno usmerjeno v spodbujanje različnih priložnosti, osebnih izkušenj, v katerih lahko vsak otrok, ne le otrok s posebnimi potrebami, razvije ter zadovoljivo ponotranji določene funkcionalne spretnosti in veščine (Žgur 2017). Kurikulum za vrtce (Bahovec in drugi 1999) predvideva, da je pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v programe predšolske vzgoje treba zagotoviti vse potrebne pogoje. Navodila h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003) izpostavljajo potrebo po fleksibilno oblikovanem prostoru ter natančnejša določila za obravnavo posameznih skupin oseb s posebnimi potrebami. Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2000) predpisuje, da mora biti v vrtcu prostor namenjen individualnemu delu z otroki, ki potrebujejo pomoč in svetovanje.

Pomembno je, da:

- je prostor v bližini igralnic,
- je velikost prostora najmanj 8 m² neto površine,
- je prostor naravno in zadostno osvetljen, zračen in ogrevan,
- je prostor izoliran pred hrupom,
- je prostor urejen tako, da daje otrokom dovolj možnosti za načrtovane in spontane skupne, skupinske in individualne dejavnosti,

- je v prostoru miza s stoloma za odrasle,
- je v prostoru miza in stoli za delo z otroki,
- je v prostoru omara za vzgojne in specialne pripomočke,
- so v prostoru odprte police za otroške knjige in igrače,
- je v prostoru blazina za vaje in delo na tleh,
- je v prostoru umivalnik,
- je v prostoru stenska omara za higienske pripomočke,
- je v prostoru ogledalo,
- sta v prostoru najmanj dva električna priključka.

Tudi ZUOPP-1 (2011) določa materialne pogoje in fizično pomoč za otroke s posebnimi potrebami. Ustanovitelj javnega zavoda je, v kolikor le-ti niso zagotovljeni z drugimi predpisi ali če otrok iz objektivnih razlogov pripomočka ne more uporabljati doma ali v zavodu, dolžan zagotoviti pripomočke, ki zagotavljajo optimalno vključenost posameznika v vzgojno-izobraževalni program.

RAZISKOVALNI DEL

OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Empirična raziskava ugotavlja, ali prihaja do razlik med v raziskavo vključenimi vrtci v zagotavljanju zakonsko določenih elementov prostorskih in materialnih pogojev dela ter v zagotavljanju še neopredeljenih elementov omenjenih pogojev, opredeljenih v krajšem seznamu potreb.

RAZISKOVALNI VZOREC

Vzorec je bil namenski, v njem je sodelovalo sedem vrtcev iz podravske regije s skupno 33 enotami. Vsi sodelujoči vrtci so ustanovljeni s strani iste občine. Ocenjevanje stanja prostorskih in materialnih pogojev je izvedlo pet izvajalk DSP v omenjenih vrtcih.

OPIS MERSKEGA INSTRUMENTARIJA

Za potrebe raziskave je bila oblikovana ocenjevalna lestvica. Sestavljena je bila iz dveh delov. Prvi del je temeljil na trditvah, ki se nanašajo na prostorske pogoje, drugi del pa na materialne pogoje dela. Lestvica je zajemala 41 trditvev, od tega je bilo trditvev zaprtega tipa 37, odprtega tipa pa so bile 4. V prvem delu lestvice so ocenjevalke odgovarjale z DA/NE, v drugem pa so strinjanje izražale s pomočjo tristopenjske lestvice.

POSTOPKI ZBIRANJA PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo v šolskem letu 2016/2017. Za potrebe raziskave so bila pridobljena predhodna soglasja vrtcev (z opredelitvijo namena ter cilja raziskovanja).

POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV

Podatki so bili statistično obdelani s programom za statistično analizo podatkov SPSS 23.0. Za opisovanje vzorca in podatkov smo uporabili deskriptivno in inferenčno statistiko.

REZULTATI

Sledijo tabelarni prikazi prisotnosti posameznih prostorskih in materialnih pogojev za izvajanje DSP v izbranih vrtcih in njihovih enotah.

Tabela 1: Prisotnost prostorskih pogojev

	Da		Ne		Skupaj	
	f	%	f	%	f	%
Stalen prostor	27	81,8	6	18,2	33	100,0
Bližina igralnic	27	81,8	6	18,2	33	100,0
Prostor, večji od 8 m ²	18	54,5	15	45,5	33	100,0
Naravna svetloba	22	66,7	11	33,3	33	100,0
Možnost zračenja	29	87,9	4	12,1	33	100,0
Primerno ogrevanje	30	90,9	3	9,1	33	100,0
Izoliranost pred hrupom	11	33,3	22	66,7	33	100,0
Možnosti za načrtovane/spontane, ind./skup. dejavnosti	10	30,3	23	69,7	33	100,0
Kotiček za umik	7	21,2	26	78,8	33	100,0
Miza in stoli za odrasle	18	54,5	15	45,5	33	100,0
Miza in stoli za otroke	29	87,9	4	12,1	33	100,0
Omara za pripomočke	15	45,5	18	54,5	33	100,0
Odpрте police	6	18,2	27	81,8	33	100,0
Blazine	5	15,2	28	84,8	33	100,0
Umivalnik z ogledalom	4	12,1	29	87,9	33	100,0
Stensko ogledalo	2	6,1	31	93,9	33	100,0
Omara za higienske pripomočke	1	3,0	32	97,0	33	100,0
Najmanj dva električna priključka	15	45,5	18	54,5	33	100,0
Radio, računalnik ipd.	7	21,2	26	78,8	33	100,0

Opomba: f – frekvenca, % – delež v odstotkih

Tabela 2: Prisotnost materialnih pogojev

	Se ne strinjam		Delno se strinjam		Popolnoma se strinjam		Skupaj	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Zagotovljeni osnovni materiali	4	12,1	12	36,4	17	51,5	33	100,0
Hitro odzivanje in nabava osnovnih materialov	6	18,2	13	39,4	14	42,4	33	100,0
Zagotovljeni posebni materiali	11	33,3	13	39,4	9	27,3	33	100,0
Hitro odzivanje in nabava posebnih materialov	4	12,1	26	78,8	3	9,1	33	100,0
Izposojanje in uporabljanje didaktičnih materialov	1	3,0	6	18,2	26	78,8	33	100,0
Deljenje pripomočkov in materialov	0	0,0	10	30,3	23	69,7	33	100,0
Stari, neustrezni materiali, pripomočki	10	30,3	21	63,6	2	6,1	33	100,0
Materiale in pripomočke kupim sama	0	0,0	2	6,1	31	93,9	33	100,0
Materiale in pripomočke izdelam sama	0	0,0	1	3,0	32	97,0	33	100,0
Letna nabava – tudi materiali za DSP	20	60,6	13	39,4	0	0,00	33	100,0
Obnavljanje – tudi prostor za DSP	10	30,3	15	45,5	8	24,2	33	100,0
Prostor zgolj za izvajanje DSP	30	90,9	2	6,1	1	3,0	33	100,0
Prostor za izvajanje DSP tudi za druge	14	42,4	5	15,2	14	42,4	33	100,0
Svoj kotiček v igralnici	22	66,7	10	30,3	1	3,0	33	100,0
Redna očiščenost prostora za DSP	14	42,4	14	42,4	5	15,2	33	100,0
Redna očiščenost igrač in pripomočkov	24	72,7	8	24,2	1	3,1	33	100,0
Založenost s potrebnim higienskim materialom	30	90,9	1	3,0	2	6,1	33	100,0
Slabši higienski pogoji kot v drugih prostorih	13	39,4	15	45,5	5	15,1	33	100,0

Opomba: f – frekvenca, % – delež v odstotkih

Iz rezultatov (gl. Tabela 1) je razvidno, da niti en vključen pogoj ni prisoten v vseh zajetih vrtcih in enotah, so pa nekateri prostorski pogoji prisotni v veliki večini zajetih vrtcev in enot. Tako opazamo, da so v več kot treh četrtinah zajetih enot prisotni: primerno ogrevanje, možnost zračenja, miza in stoli za otroke, stalen prostor in bližina igralnic. Najmanjša prisotnost pogojev se nakazuje pri prisotnosti IKT tehnologije v prostoru, koticčka za umik, odprtih polic, blazin za delo na tleh in higienskega materiala.

Rezultati ocenjevalk (gl. Tabela 2) kažejo, da je v večini enot dobro urejeno: medsebojno deljenje in izposoja pripomočkov in materialov med vzgojiteljicami in izvajalkami DSP ter zagotavljanje osnovnih materialov. Najmanjša zastopanost v enotah se pojavlja pri sledečih variablah: slabi/neustrezni pripomočki, obnavljanje prostora, odzivnost vrtcev na razne potrebe.

Z analizo odgovorov na odprta vprašanja smo ugotovili, da ocenjevalke kot najmanj primerne pogoje prostora za

delo navajajo: uporabljanje prostora v druge namene (hodnik, knjižnica, shramba ipd.), majhnost prostora, veliko oddaljenost od sanitarij ter neprimerno urejenost prostora. Z vidika materialnih pogojev ocenjevalke najbolj pogrešajo več raznovrstnega (pestrega, raznolikega po teksturi, velikosti, primernosti ...) materiala za delo, prostor za shranjevanje materiala in izdelkov, osebni računalnik in več različnih didaktičnih igračk, ogledalo, večjo mizo, blazine za delo na tleh ter večjo odzivnost vodstva vrtcev na otrokove ter njihove potrebe.

Tabela 3: Izpolnjenost posameznih prostorskih pogojev v različnih vrtcih

	Vrtec 1	Vrtec 2	Vrtec 3	Vrtec 4	Vrtec 5	Vrtec 6	Vrtec 7
Stalen prostor	100,0 %	50,0 %	100,0 %	66,7 %	100,0 %	100,0 %	66,7 %
Bližina igralnic	66,7 %	75,0 %	100,0 %	83,3 %	100,0 %	50,0 %	83,3 %
Prostor, večji od 8 m ²	0,0 %	25,0 %	100,0 %	33,3 %	28,6 %	50,0 %	83,3 %
Naravna svetloba	33,3 %	100,0 %	66,7 %	50,0 %	42,9 %	75,0 %	100,0 %
Možnost zračenja	66,7 %	100,0 %	100,0 %	83,3 %	85,7 %	75,0 %	100,0 %
Primerno ogrevanje	66,7 %	100,0 %	100,0 %	83,3 %	100,0 %	75,0 %	100,0 %
Izoliranost pred hrupom	0,0 %	25,0 %	66,7 %	50,0 %	28,6 %	50,0 %	16,7 %
Možnosti za različne dejavnosti	33,3 %	0,0 %	33,3 %	33,3 %	14,3 %	50,0 %	50,0 %
Koticček za umik	0,0 %	25,0 %	0,0 %	0,0 %	14,3 %	25,0 %	66,7 %
Miza in stoli za odrasle	33,3 %	50,0 %	66,7 %	50,0 %	71,4 %	50,0 %	50,0 %
Miza in stoli za otroke	100,0 %	100,0 %	100,0 %	83,3 %	71,4 %	75,0 %	100,0 %
Omara za pripomočke	100,0 %	25,0 %	33,3 %	50,0 %	28,6 %	0,0 %	83,3 %
Odprte police	33,3 %	50,0 %	0,0 %	16,7 %	0,0 %	0,0 %	33,3 %
Blazine	0,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	25,0 %	50,0 %
Umivalnik z ogledalom	33,3 %	25,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	25,0 %	0,0 %
Stensko ogledalo	0,0 %	25,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Omara za higienske pripomočke	0,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Najmanj dva električna priključka	33,3 %	25,0 %	100,0 %	66,7 %	14,3 %	50,0 %	50,0 %
Radio, računalnik ipd.	33,3 %	0,0 %	33,3 %	66,7 %	0,0 %	25,0 %	0,0 %

Največje razlike (gl. Tabela 3) je opaziti pri opremljenosti prostorov z radiem in računalnikom, velikostjo prostora, omari za pripomočke ter pri opremljenosti prostora z omaro za hrambo različnih higienskih pripomočkov, ki jih potrebujejo pri delu z več otroki.

Tabela 4: Izraženost posameznih materialnih pogojev v različnih vrtcih

	Vrtec 1	Vrtec 2	Vrtec 3	Vrtec 4	Vrtec 5	Vrtec 6	Vrtec 7
Zagotovljeni osnovni materiali	66,7 %	25,0 %	100,0 %	66,7 %	71,4 %	25,0 %	16,7 %
Hitro odzivanje in nabava osnovnih materialov	33,3 %	100,0 %	100,0 %	66,7 %	0,0 %	25,0 %	16,7 %
Zagotovljeni posebni materiali	0,0 %	0,0 %	33,3 %	50,0 %	0,0 %	0,0 %	83,3 %
Hitro odzivanje in nabava posebnih materialov	0,0 %	25,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Izposojanje in uporabljanje didaktičnih materialov	100,0 %	100,0 %	100,0 %	50,0 %	57,1 %	75,0 %	100,0 %
Deljenje pripomočkov in materialov	100,0 %	25,0 %	100,0 %	66,7 %	42,9 %	75,0 %	100,0 %
Stari, neustrezni materiali in pripomočki	0,0 %	50,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Materiale in pripomočke kupim sama	100,0 %	75,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	83,3 %
Materiale, pripomočke izdelam sama	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	83,3 %
Letna nabava – tudi materiali za DSP	100,0 %	100,0 %	33,3 %	0,0 %	42,9 %	0,0 %	33,3 %
Obnavljanje – tudi prostor za DSP	0,0 %	0,0 %	66,7 %	16,7 %	0,0 %	25,0 %	66,7 %
Prostor zgolj za izvajanje DSP	0,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Prostor za izvajanje DSP tudi za druge	66,7 %	75,0 %	33,3 %	50,0 %	0,0 %	50,0 %	50,0 %
Svoj kotiček v igralnici	0,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Redna očiščenost prostora za DSP	0,0 %	0,0 %	66,7 %	16,7 %	14,3 %	0,0 %	16,7 %
Redna očiščenost igrač in pripomočkov	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	14,3 %	0,0 %	0,0 %
Založenost s potrebnim higienskim materialom	0,0 %	25,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Slabši higienski pogoji kot v drugih prostorih	0,0 %	0,0 %	0,0 %	16,7 %	14,3 %	75,0 %	0,0 %

Ugotovitve iz tabele 4 kažejo na velike razlike med vrtci in njihovimi enotami v zagotavljanju neformalnih pogojev, ki pa posredno prav tako lahko vplivajo na kvaliteto dela. Največje razlike se pojavljajo pri zagotavljanju osnovnih in posebnih materialov in odzivnosti vrtcev na potrebe po nabavi novih materialov.

SKLEP

Raziskava je ugotovila, da noben izmed zahtevanih elementov, ki so zakonsko opredeljeni, ni prisoten v vseh enotah vrtcev, ter potrdila ugotovitve Opare in sodelavcev (2010), ki navajajo, da obstajajo velike pomanjkljivosti v zagotavljanju prostorov za izvajanje dodatne strokovne pomoči.

Visok odstotek prisotnosti pričakovanih pogojev v vrtcih je bil ugotovljen v zagotavljanju primerne temperature prostorov, možnosti zračenja, bližini igralnic, naravni svetlobi in stalnosti prostora, ki je namenjen izvajanju dodatne strokovne pomoči in po ugotovitvah M. Brumen (2016) vpliva na občutek varnosti zaposle-

nih. Kljub temu da pravilniki določajo izoliranost prostorov, izvajalke dodatne strokovne pomoči pogosto poročajo o prostorih, ki so manj primerni, so izpostavljeni hrupu ... Kot pozitivno so ocenjevalke ocenile zagotavljanje osnovnih materialov za delo (listi različnih velikosti in trdot, pisala ipd.) ter medsebojno sodelovanje in deljenje materialov z vzgojiteljicami. Nadaljnja analiza podatkov pa je pokazala, da ne obstajajo statistično pomembne razlike med vrtci glede zagotavljanja prostorskih pogojev ter da so pri večini konkretnih prostorskih pogojev razlike med vrtci majhne, torej da v povprečju vrtci v svojih enotah zadostijo približno enakemu številu prostorskih pogojev. Pri tem je potrebno upoštevati tudi razlike v številu enot posameznih vrtcev: ugotovitve kažejo, da obstajajo statistično pomembne razlike v zagotavljanju neformalno določenih materialnih pogojev. Rezultati so pokazali pomanjkljive higienske razmere v nekaterih prostorih, v katerih se izvaja DSP. V nekaterih vrtcih je pomanjkljivo tudi stanje opremljenosti prostorov z osnovnimi higienskimi pripomočki, kot so robčki, brisačke, milo in sredstvo za dezinfekcijo.

Na podlagi rezultatov je oblikovan seznam prostorskih in materialnih pogojev oz. z njimi povezanih sodelovalnih elementov, ki vplivajo na kvalitetnejše delo in večje zadovoljstvo pri delu. To so:

- redna očiščenost prostora in igralca z dezinfekcijskimi sredstvi;
- osnovni materiali za delo v prostoru za DSP (listi, barvice, flomastri ipd.);
- odzivnost vodstva vrtcev za nabavo osnovnih in posebnih pripomočkov, potrebnih pri delu z otroki s posebnimi potrebami;
- pregled uporabnosti materialov in pripomočkov v vrtcih (nekateri materiali in pripomočki so stari in so že odslužili svojemu name-

nu ter tako v prostoru le še zajemajo prostor);

- del letnih sredstev za nabavo igralca in pripomočkov naj se nameni tudi za izvajalko DSP;
- del letnih sredstev za obnovo naj se nameni tudi za prostor, kjer se izvaja DSP.

Vsaka kvalitetna obravnava temelji na dobri predpripravi, strokovnem znanju in povezovanju različnih izkušenj ter informacij (Žgur 2017). Analiza podatkov, pridobljenih v raziskavi, dovoljuje zaključek, da je zagotavljanje primernih prostorskih in materialnih pogojev za izvajanje dodatne strokovne pomoči v opazovanih vrtcih pomanjkljivo, zato meniva, da je smiselno v prihodnosti temu področju nameniti več pozornosti. Tudi Logar (2010) ugotavlja, da je primerna izvedba dejavnosti, ki so v skladu z otrokovimi potrebami, v praksi pogosto odvisna od dobre volje, iznajdljivosti in fleksibilnosti oseb, ki izvajajo DSP. Ni namreč redkost, da se lahko težava pojavi že pri zagotavljanju osnovnega prostora za individualne obravnave. Pogoji dela, opremljenost prostorov, dostopnost materialov idr. pa vpliva tako na otroke kot na izvajalce DSP. Optimalni pogoji dela pozitivno delujejo na vzpostavljanje in vzdrževanje zaupanja med otrokom in strokovnim delavcem. Prav tako pa pripomočki, ki so v določenem trenutku pri roki, vplivajo na kvaliteto obravnave, saj izvajalec DSP ne more vedno vnaprej predvideti, kaj bi v določeni uri najbolj potreboval. V prihodnosti bi bilo tako smiselno raziskati predvsem dejanske vplive (ne) izpolnjevanja omenjenih prostorskih in materialnih pogojev na izvajanje DSP kakor tudi na delovno zadovoljstvo izvajalcev DSP.

LITERATURA

Bahovec, Eva, in drugi (1999) *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za šolstvo.

Bogataj Ivančič, P. (2014) *Zdravje specialnih in rehabilitacijskih pedagogov v Osrednjeslovenski regiji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta – diplomsko delo. Dostopno na <http://pefprints.pef.uni-lj.si/2178/>.

Logar, D. (2010) Integracija otroka s posebnimi potrebami v prvo starostno obdobje v vrtcu. V: Željeznov Seničar, M. (ur.), in Šelih, E. (ur.) *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu – III. Mednarodna strokovna konferenca vzgojiteljev v vrtcih*. Ljubljana: MiB, d. o. o.

Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Opara, B., Barle Lakota, A., Globočnik, B., Kobal Grum, D., Košir, S., Macedoni Lukšič, M., Zorc, D., Bregar Golobič, K., Molan, N., Vovk Ornik, N., Klavžar, K. (2010) *Analiza vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana: JRZ Pedagoški inštitut.

Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2000). Uradni list RS, št. 73/2000.

Rakar, S. (2012) *Prostorska organizacija in timsko sodelovanje strokovnih skupin pri izvajanju dodatne strokovne pomoči v vrtcih*. Ljubljana, Pedagoška fakulteta – diplomsko delo. Dostopno na http://pefprints.pef.uni-lj.si/1164/1/Diplomsko_delo_-_CD.pdf.

Sonjak, M. (1998) Vloga, pomen in pogoji dela mobilnega specialnega pedagoga na redni osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, let. 49 (št. 3): str. 322–336.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami /ZUOPP-1/ (2011) *Uradni list RS*, št. 58/2011.

Žgur, E. (2017) Vloga razvoja motorike pri otroku in njena vpetost v predšolski kurikulum – pomen zgodnje obravnave. V: Vrbovšek, B. (ur.), Belak, D. (ur.), Žnidar, S. (ur.) *Različni otroci – enake možnosti*. Ljubljana: Supra.